

Virittäjän debatit

ELINA HEIKKILÄ, CLAUDIA JIMON JA VENLA SUOJALA

1 Johdanto

Virittäjä on julkaissut vuosien saatossa erilaisia tekstejä tieteellisistä artikkeleista keskustelupuheenvuoroihin. Varsinainen keskustelupalsta on eri aikoina kulkenut eri nimellä, ja aiheet ovat yli sadan vuoden aikana muuttuneet huomattavasti. Virittäjän toimitus luonnehtii keskustelupuheenvuoroja ”ajankohtaista aihetta napakasti käsitteleväksi” ja ”näkökulman perustellusti esittäväksi kirjoitukseksi” (Virittäjän verkkosivut).

Tarkastelemme eri aikoina Virittäjässä esiintyneitä keskusteluja, niiden argumentointia ja keskustelukulttuurin kehittymistä. Kattavimman kokonaiskuvan saamiseksi keskitymme kolmeen aikakauteen: Virittäjän perustamista seuranneisiin kymmeneen vuoteen (1897–1906), 1970-lukuun ja lopuksi 2000-lukuun. Aineiston olemme hakenneet Virittäjän perinteisistä paperilehdistä, koska etenkin Virittäjän alkutaipaleelta ja 1970-luvulta ei läheskään kaikkia Virittäjän numeroita löydy verkkoversiosta.

2 Virittäjän ensimmäiset vuodet 1897–1906

Virittäjän kymmenessä ensimmäisessä vuosikerrassa ei ole varsinaista ”Keskustelua”-nimellä kulkevaa palstaa, vaan kirjoitukset on sisällysluettelossa ryhmitelty aihepiiriin mukaan, esimerkiksi ”Suomea ja sukukieliä koskevaa”, ”Kansanrunoutta koskevaa” ja ”Kansantieteellistä”. Keskustelun aloittavat tai muiden teksteihin vastaavat kirjoitukset tunnistaa kuitenkin usein elatiivimuotoisista (”Vieraskielisten sanain oikeinkirjoituksesta” ja ”Lohikäärmeestä vielä sananen”) tai kysyvistä otsikoista (”Kirjoittaa vai kirjottaa, kirjoitus vai kirjoitus?”). Keskustelut saavat yleensä alkunsa joko lukijoilta tulleista kysymyksistä tai toimituksen lähettämistä kirjoituspyynnöistä, mutta myös yksittäisten tutkijoiden artikkelit jakavat mielipiteitä.

Erisnimien ja muiden sanojen etymologia on kiinnostanut monia, mutta hedelmällisimmät keskustelut käsittelevät joko suomenkielisten tai vierasperäisten sanojen oikeinkirjoitusta sekä lainasanojen korvattavuutta suomenkielisellä vastineella. Huomiota herättävän pituutensa vuoksi kahta keskusteluketjua on syytä tarkastella syvemmin.

”Yleisöltä tulleita kysymyksiä”-palstalla toimitus vastasi lukijoiden lähettämiin kysymyksiin, joissa usein mietittiin esimerkiksi sitä, millaista kirjoitusasua tulisi käyttää, jos vaihtoehtoja on useampi kuin yksi. Virittäjän ensimmäisessä vuosikerrassa tiedus-

teltiin vierasperäisten sanojen vakiintumista suomen kieleen (*Virittäjä* 1897a: 31–32). Kysymyksissä mainittiin esimerkiksi sanat *atomi*, *molekyyli* ja *monadi*, joille ehdotettiin vastineita *hide*, *hiuke* ja *alkiainen*. Toimituksen vastauksessa hyväksyttiin muodot *atoomi*, *molekyyli* ja *monaadi* sellaisinaan, mutta käännösehdotuksien käyttöönottoa pidettiin mahdollisena ”käsitteiden selvittämiseksi kansantajuisemmissa esityksissä”. Lisäksi vastauksessa pohdittiin myös sanan *älykäs* vakiintumista kieleen. (Mas. 32.)

Yleisöltä tulleet kysymykset vastauksineen poikivat keskustelua myöhemmin samana vuonna, ja toimitus päätti tiivistää eri kirjoittajilta tulleet huomiot yhteen tekstiin ”Oikeakielisyyttä”-palstalle tilan puutteen takia. Nimimerkki E. V. A. hyväksyi edellä mainituista suomenkielisistä vastineista suurimman osan, mutta vastusti vastinetta *hide* sen monimerkityksisyyden takia. Hänen mukaansa se muistutti myös liikaa sanaa *hidas*. Sanan *atoomi* suomenkieliseksi vastineeksi hän esitti etymologisin perustein sanaa *eriö*, joka kuvastaisi kaikista pienimmän maailmanrakennusosasen erinäisyyttä ja jakaumattomuutta. (*Virittäjä* 1897b: 108.)

Alkuperäisissä kysymyksissä mainitulle ruotsin kielen sanalle *substans* löytyi myös useita käännösehdotuksia. Ensimmäiset ehdotukset olivat ”Eikö *ole* = *substans* (ett tings *substans*, suomeksi: kappaleen *ole*)?” ja ”Eikö *olenta* = *substans* filosofiassa (*substansen är accidensernas substrat*, suomeksi: *olenta* on satunnaisten alustana)?”, ja toimitus hyväksyi ehdotukset ainakin pääosin. (*Virittäjä* 1897a: 31–32.) Kirjoituksessaan ”Vielä filosofisista oppisanoista” nimimerkki A. Gr. kuitenkin huomautti, ettei sanalla *substans* tarkoiteta ”jonkin olevaisen perusuontoa”, kuten useat kirjoittajat olivat virheellisesti ajatelleet, vaan esimerkiksi ”satunnaisten eli satunnaisten tilojen alustaa” ja ”metafyysillistä todellista oliota eli olevaista”. Kirjoittajan mukaan myös ruotsin kielen sana *ting* vastaava suomennos *olio* tulisi ottaa laajemmin käyttöön. (Grotenfelt 1898.)

Eniten puheenvuoroja niitti toimituksen itse alulle panema keskustelu siitä, pitäisikö *-tta*-päätteiset verbit kirjoittaa *i*:llisinä (*kirjoittaa*) vai *i*:ttöminä (*kirjottaa*). Kirjoituksessaan ”Eräs oikeinkirjoituskysymys” (1901) Artturi Kannisto moitti eri kielioppien epäjohdonmukaisuutta ja selkeyden vuoksi ehdotti *i*:llisten muotojen täydellistä hylkäämistä. Kanniston mukaan *i*:ttömät muodot olivat suositeltavia siksi, että ne edustivat yleisintä ääntämistapaa ja niitä käyttämällä olisi välttytty useamman sanan oikeinkirjoituksen muuttamiselta kuin silloin, jos olisi alettu käyttää aina *i*:llisiä muotoja. Lisäksi *i*:llisten muotojen hyväksyminen olisi tarkoittanut hänen mielestään ”teennäisten” muotojen hyväksymistä kirjakieleen. Kannisto pitikin pitkiä muotoja aina lyhyitä huonompina. Kannisto huomioi kannanotossaan myös vasta-argumentit eli esimerkiksi sen, että päätöksenteon jälkeen kirjakieli saattaisi poiketa äänne-laillisesta kielikannasta, mutta hänen mukaansa tämä ei olisi ensimmäinen sellainen kielioppisääntö eikä ”kielihistorian opetus kuulu oikeinkirjoituksen tehtäviin”. (Ma.)

Virittäjän toimitus pyysi kielenasiantuntijoita, opettajia ja kirjailijoita vastaamaan kysymykseen ”kirjoittaa vai kirjottaa, kirjoitus vai kirjoitus?” Kanniston mielipiteet saivat suurta kannatusta, ja kirjoittajat pitivät tärkeimpänä epävarmuuden päättymistä. Monet uskoivat oudoiltakin tuntuvien muotojen käyttämisen muuttuvan ajan kuluessa helpommaksi. (*Virittäjä* 1901a, 1901b, 1901c.) Esimerkiksi nimimerkillä W. P. esiintyvä kirjoittaja piti *i*:llisten muotojen pois jättämistä osana kielen luonnollista kehi-

tystä ja luonnehti kaikkien muotojen pakottamista *i*:llisiksi ”suorastaan väkivaltaiseksi” (*Virittäjä* 1901b: 110).

Kanniston kirjoitus sai kuitenkin myös kritiikkiä. *I*:ttömien muotojen säilyttämistä *i*:ttömien rinnalla puolustettiin usein vetoamalla kielen kauneuteen ja siihen, että molemmat muodot ovat luonnollisia ja puheessa käytettyjä. Esimerkiksi Kustavi Grotenfeltin mukaan muutoshalun taustalla oli laiskuus ja halu tehdä kirjoittamisesta helpompaa. K. Jaakkola puolestaan nosti esille merkityserot ja riskin väärinymmärryksistä vaikkapa sanojen *kukostus* ja *kukoistus* välillä. (*Virittäjä* 1901a, 1901b: 110–112).

Keskustelu huipentui seuraavan vuoden ensimmäisessä numerossa *Virittäjän* toimituksen loppulausuntoon, jossa kerrattiin vielä vaihtoehdot ja todettiin, että yksimielisyyttä kirjoittajien kesken ei saavutettu. Toimitus korosti pitävänsä kielen kauneutta tärkeänä ja vaalimisen arvoisena asiana, mutta ei uskonut kielen kauneuden kärsivän *i*:ttömien muotojen suosimisesta. Toimitus summaa päätöksensä seuraavasti: ”Vaikka emme tahdokkaan mennä niin kauaksi asiasta, että nim. -rima-:n kera ehdottaisimme korottoman (useimmiten toisen) tavun *i*:n poisheittoa kaikista johtopäätteistä, niin aiomme vähäisessä lehdessämme kuitenkin kirjottaa ne *-oitta*-loppuiset teosanat (johdannaisineen), joissa tavu *-oit-* on koroton (esim. II tavu), tästä lähin ilman *i*:tä. Tätä kirjoitustapaa aiomme sovittaa myöskin lähetettyihin kirjoituksiin, ellei lähettäjä nimenomaan pyydä saada noudattaa n. s. Jänneksen sääntöä.” (*Virittäjä* 1902: 11.)

Sekä keskusteluaiheisiin että argumentointiin heijastuu aikakaudelle tyypillinen ajatus yhtenäisestä suomalaisesta kansasta ja kielestä. Kiinnostus sanojen etymologiaa, suomenkielisiä vastineita ja kielioppisääntöjä kohtaan kertoo halusta rakentaa koko kansalle yhteistä historiaa ja yhtä ”oikeaa” tapaa käyttää kieltä. Esimerkiksi tapauksessa ”kirjoittaa vai kirjottaa, kirjoitus vai kirjoitus?” sivuttiin kielen luonnollisen kehityksen tarkastelua, mutta tärkeimpänä pidettiin kuitenkin yhteisiä, selkeitä sääntöjä, joita noudattamalla kielestä unohtuvat muut muodot. Vaikka kieli sääntöineen herättää tuntemuksia nykypäivänäkin, on *Virittäjän* alkuaikoina arvostettu variaatiota huomattavasti enemmän selkeyttä.

3 *Virittäjän* aiheita 1970-luvulla

1970-luvun *Virittäjä*-lehdissä ”Keskustelua”-palsta kulki toisinaan nimellä ”Katsauksia” ja toisinaan, mikäli jokin kirjoitus kirjoitti runsaasti palautetta, nimellä ”Katsauksia ja keskustelua”. Läpi vuosikymmenen keskustelu palstalla on äitynyt kiivaaksikin sananvaihdoksi, kun kielentutkijat ovat kiistelleet kieliteoreettisista aspekteista.

1970-luvulla strukturalismi ja Chomskyn transformaatioteoria alkoivat saada jalansijaa suomalaisessa kielentutkimuksessa. Tämä näkyy myös 70-luvun *Virittäjän* keskustelupalstalla, jossa generativistien ja nuogrammaatikkojen erilaiset näkemykset kielessä tapahtuvista äänteenmuutoksista ja Noam Chomskyn transformaatioteoriasta herättivät runsaasti keskustelua.

Nykysuomen perussanakirja herätti myös runsaasti kommentointia. Myös suomen kielen pilkutusääntöihin ehdotettiin muutosta, kun Valentin Kiparsky (1974) esitti

”arvoisien fennistien pohdittavaksi”, voisiko suomessakin ottaa käyttöön ranskalais-mallisen pilkutuskäytännön.

Eniten 70-luvulla keskustelua herättäneet aiheet koskivat ääntenmuutoksia ja transformaatioteoriaa. Terho Itkonen kritisoi artikkelissaan ”Ovatko ääntenmuutokset vähittäisiä vai harppauksellisia?” (Itkonen 1970) generativististen kielentutkijoiden näkemyksiä kielessä tapahtuvista ääntenmuutoksista. Itkosen mukaan generativistista koulukuntaa edustavat kielentutkijat, pääasiassa Noam Chomsky ja Morris Halle, esittivät perusteettomia väitteitä esittäessään, että kielen ääntenmuutokset ovat tapahtuneet harppauksellisesti. Itkosen mukaan väitteet olivat ristiriidassa suhteessa aiempaan tutkimustietoon siitä, että useimmiten ääntenmuutokset tapahtuvat hitaasti ja vähittäin. Itkonen katsoikin, että väitteet sopivat generativistien sääntöekonomiaan, koska generativistien näkemys hyppäyksellisestä ääntenmuutoksesta voitiin sääntökieliopissa selvittää yhdellä säännöllisyyksellä. Generativistien sijaan Itkonen yhtyi nuogrammaatikkojen näkemykseen, jonka mukaan kielessä tapahtuvat ääntenmuutokset ovat sekä vähittäisiä että harppauksellisia.

Kalevi Wiik kirjoitti vastineen Itkosen artikkeliin. Artikkelissaan ”Ääntenmuutoksista ja generativismista” (Wiik 1971) Wiik koetti todistaa, että Itkosen kanta johtui vain siitä, että hän oli ymmärtänyt väärin generativistien käsitteet. Wiikin mukaan Itkonen käytti termejä kokonaan toisissa merkityksissä kuin generativistit. Koska Itkonen ei esimerkiksi selvittänyt generativistien käsitteiden *vaihteellisuus* ja *asteittaisuus* suhdetta artikkelinsa käsitteisiin *vähittäisyys* ja *harppauksellisuus*, jäi Wiikin mukaan hänen tärkein argumenttinsa hataraksi.

Itkonen puolestaan vastasi Wiikille kirjoituksessaan ”Lisää ääntenmuutoksista ja generativismista” (Itkonen 1971), että sen sijaan, että hän olisi keksinyt omia vastineitaan käsitteille, kuten *kompetenssi*, hän oli pyrkinyt tarkastelemaan niitä sekä generativistien että traditionalistien yleisperiaatteiden mukaisesti lisäten mukaan omia havaintojaan. Siten hän oli tullutkin siihen tulokseen, että generativistien *kompetenssi*-käsitteessä on kehittämisen varaa.

Vuonna 1971 polkaistiin käyntiin *Nykysuomen perussanakirjan* toimitustyö. Sanakirjasta suunniteltiin 1950- ja 1960-luvuilla ilmestyneen *Nykysuomen sanakirjan* jokamiehen ja -naisen tiivis, yksiosainen käyttösanakirja. Päätoimittaja oli Jouko Vesikansa, joka laati sanakirjan työsuunnitelman. Saadakseen mielipiteitä ja nähdäkseen havainnollisemmin, miltä kirja julkaistuna vaikuttaa, toimitus monistutti aakkoston kolme ensimmäistä kirjainta niiden valmistuttua keväällä 1972. Sidosta jaettiin muun muassa eri yliopistoille ja suomen kielen laitoksille. Näytevihko nimettiin ABC-kirjaksi, ja yksi toimittajista, Kaarina Karemo, laati näytevihon pohjalta suppean kysymyssarjan, joka toimi keskustelun pohjana, kun näytevihosta kerättiin kommentteja ja mielipiteitä. (Vesikansa 1973a.) Myös Virittäjässä julkaistiin tiivistetty työsuunnitelma ja Karemon näytevihosta laatimat kysymykset (Karemo: 1973).

Näytevihko herättikin keskustelua. Artikkelissaan ”Mielipiteitä Nykysuomen perussanakirjan näytevihosta ja vastauksia aiheesta tehtyihin kysymyksiin” (Taarna 1973) Jorma Taarna kritisoi ja kommentoi muun muassa näytevihon merkityksenselityksiä. Taarnan mukaan kunkin sanan merkityksen selitys oli oltava niin tarkka kuin mahdollista ja sen tuli kattaa sanan koko käyttöalue ja korostaa olennaisimpia eikä toisarvoisia

seikkoja. Esimerkkisanaksi Taarna nosti sanan *alppiruusut*, ”jotka eivät toki kaikki ole meillä koristepensaina viljeltyjä komeakukkaisia vuoristokasveja, sillä yksi laji kasvaa Suomessa luonnonvaraisenakin eikä se suinkaan ole pensas, tuskin monen mielestä edes komeakukkainen”. Näytevihon kysymykseen slangisanoista Taarna kirjoitti, että esimerkiksi slangisanan *bänks* voi ottaa sanakirjaan vain erittäin pätevien perusteiden jälkeen. Taarnan mukaan ”Nykysuomen sanakirjan tulee sananvalinnoissakin olla kieltä ohjaava, eikä tietyn ikä- tai väestöryhmän jonkin aikaa käyttämiä ilmaisuja ole aiheellista tarjota malliksi koko kansalle.”

Sanakirjan päätoimittaja Jouko Vesikansa vastasi Taarnan kritiikkiin (Vesikansa 1973b). Vesikansa esitti retorisen kysymyksen siitä, mikä on olennaista ja mikä toisarvoista ja totesi, että ”eivätköhän Taarnan mainitsemat alppiruusut ole lähes kaikille suomalaisille meillä koristepensaina viljeltyjä komeakukkaisia vuoristokasveja, vaikka yksi laji Lapin alppiruusu kasvaakin Inarin ja Enontekiön Lapissa”. Vesikansa olikin sitä mieltä, että asioita oli syytä katsoa nimenomaan suomalaisten näkökulmasta, eikä voi varauksetta noudattaa vaatimusta, että selitteen tulee kattaa koko käyttöalue. (Mas. 268.) Slangisanoista Vesikansa totesi, että ”Taarnan mainitseman *bänks*-sanana tunsivat kaikki kielilautakunnan jäsenet, jotka pitivät sitä tarpeellisena, mikäli sanakirjaan halutaan saada vetävyttä” (Mas. 269).

4 Nykypäiväiset ”havainnot ja keskustelut”

2000-luvun Virittäjän keskustelupalsta tunnetaan nimellä ”Havainnot ja keskustelua”, jota käytettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1988. Viimeisinä vuosina erilaiset kieli-ideologiat ovat saaneet erittäin paljon huomiota, mutta samalla näissä keskusteluissa on paljastunut poliittisia ja yhteiskunnallisia tapahtumia. 2000-luvulla yksi Virittäjän tärkeimmistä keskusteluista liittyi Kotukseen. Keskusteluun osallistuneiden kirjoittajien yhteinen päämäärä oli Kotuksen toiminnan pelastaminen. Vuonna 2007 Suomen hallitus päätti vähentää Kotuksen taloudellista tukea. Luonnollisesti monet tutkijat ja tiedemiehet vastustivat tätä päätöstä, ja 2008 vuoden 4. numeron keskustelupalsta muuttui aktiiviseksi viestintäväliseksi, jonka tarkoitus oli vakuuttaa hallinto Kotuksen tärkeydestä ja välttämättömyydestä. Toisaalta vuonna 2011 Virittäjän 3. numerossa dominoi toinen suuri keskustelunaihe, joka liittyi suomen äidinkielen oppijoiden kielitaitoon, erityisesti siihen, miten kirjoitustaidot kehittyvät peruskoulussa. Äidinkielenopetus oli saanut runsaasti huomiota pari vuotta aiemmin sen vuoksi, että perusopetuksen kirjoittamistaitojen tulokset olivat epätyydyttäviä verrattuna tekstin ymmärtämiseen ja kuuntelemisen taitoihin (Valtonen 2011).

Kari Suomen ja Fred Karlssonin keskustelu on yksi keskeinen esimerkki 2000-luvun keskusteluketjuista. Vuonna 2003 Fred Karlsson julkaisi katsauksensa vuosina 1902–2001 julkaistuista väitöskirjoista, jotka käsittelivät suomen kielen fonetiikkaa (Karlsson 2003). Suomen reaktio Karlssonin katsaukseen ilmestyi seuraavan vuonna. Suomen mukaan 1982–2001 aikana fonetiikasta oli julkaistu enemmän väitöskirjoja kuin Karlssonin katsauksessa ilmenee. Toisaalta Suomi etsi vastauksia väitöskirjojen tieteellisen hyötyjen kysymykseen sekä tilastotietojen tarkoitukseen (Suomi 2004). Suomi sai nopean vas-

tauksen Karlssonilta, joka kommentoi seuraavalla tavalla: ”Suomi kysyy retorisesti, mitä ’tieteellisessä mielessä hyödyllistä’ tällaisessa tarkastelussa on. Paljonkin – niin tieteen historian kuin sen sosiologiankin näkökulmasta” (Karlsson 2004). Karlsson vastasi Suomen retorisen kysymyksen korostamalla tyypillisten ”pääainetutkimuksien” puutetta ja kvantitatiivitarkastuksien roolin fonetiikan alan sisäisessä kehityksessä (ma.).

Suomen ja Karlssonin keskustelu jatkui vuonna 2006, kun Suomi pyrki näyttämään artikkelissaan ”Yllättäviä havaintoja suomen substantiivien fonotaktisesta kompleksisuudesta?”, että Karlssonin supisuomalaisen substantiivien ensitavun fonotaksiin liittyvät havainnot ovat odotuksenmukaisia eivätkä täysin yllättäviä. Karlsson oli vuonna 2005 kirjoittanut: ”The only significant monosyllabic nominal pattern is CVV. This is surprising because from the viewpoint of general markedness theory one would have predicted both that the phonotactically simpler CV-pattern would occur and that it would occur more frequently than CVV” (Karlsson 2005: 67). Molemmat kirjoittajat antoivat esimerkkinä *yö*-sanan, joka Suomen mielestä ei ole CV-tavutyypin poikkeus (Suomi 2006), mutta Karlsson, sekä omassa kirjoituksessaan (Karlsson 2005: 68) että kommentissaan Suomelle *Virittäjä*-lehdessä (Karlsson 2006: 264), korosti *yö*-sanan poikkeuksellisuutta ja erikoisuutta sen ollessa ainoa VV-substantiivi.

Suomen vastaus Karlssonin puolisivuiseen kommenttiin tuli vuoden päästä kirjoituksessa ”Sanojen ja puhunnosten minimikoosta”, jossa hän käsitteli Karlssonin mielipidettä morayleistyksestä ja puhunnosten minimikoosta. Suomen mukaan ”Sanojen täysiä muotoja koskevat seuraavat kaksi rajoitusta: minimaalinen, luokassaan ei-poikkeuksellinen avoimen sanaluokan supisuomalainen tai lainasana koostuu vähintään kahdesta soinnillisesta morasta, muunlainen minimaalinen sana kahdesta foneemisegmentistä. Minimaalinen, redusoimattoman sanan sisältävä puhunnos koostuu vastaavasti kahdesta foneemisegmentistä. Sanoilla on kuitenkin myös redusoituja muotoja, jolloin minimaalisen sanan ja puhunnoksen täytyy koostua vähintään kahdesta äännesegmentistä, joista edellinen on [ʔ] ja jälkimmäinen vokaalifoneemi” (Suomi 2007: 99). Kuten oli odotettu, Karlsson reagoi erimielisyydellä Suomen ideaan, jonka mukaan ei ole olemassa ”vain yhden soinnillisen moran sisältäviä lainasanoja” ja toi esille *cis*-mollin vastaesimerkin (Karlsson 2007: 100).

Myös muissa keskusteluissa esitettiin erilaisia näkökulmia ja vahvoja mielipiteitä. Hyvä esimerkki on Niina Kunnaksen kirjoittama arvio Aila Mielikäisen ja Marjatta Palanderin teoksesta *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä* (Kunnas 2015). Kunnas kiinnitti arvostelussaan huomiota metakielen tasojen määritelmiin. Kansanlingvistikäsitteissä mainitaan Dennis R. Prestonin ryhmittely, jonka mukaan metakielessä puhutaan kolmesta eri tasosta (Kunnas 2015: 605). Ensimmäinen taso liittyy kieleen ja toisessa tasossa puhutaan kielenkäytön ohjailevasta asenteista. Kunnas korosti metakielen kolmatta tasoa, johon kuuluu piileviä ideologioita ja presuppositioita. (Mas. 605–606.)

Mielikäinen ja Palander vastasivat Kunnaksen arvioon kirjoituksessaan ”Kansanlingvistisen metakielen tasoista” (Mielikäinen & Palander 2016). He toivat esille Prestonin metakielen kahtiajaon mutta korostivat, että yleisessä suomalaisessa tutkimuksessa ei käytetä ”referointi”-tyyppiä eli metakielen kolmatta tasoa. He painottivat käyttämänsä ja analysoimaansa metakielen kahtiajakoa *Miten suomalaiset puhuvat mur-*

teista -teoksessaan. He käsittelivät yksityiskohtaisemmin Prestonin kolmatta meta-kielen tyyppiä, jonka he olivat maininneet teoksessaan mutta jota he eivät olleet käyttäneet metakielen esimerkissä.

Toisessa kirjoituksessaan ”Tuoretta tietoa Suomessa puhuttavasta karjalan kielestä” (2018) Kunnas arvioi Anneli Sarhimaan teoksen *Vaietut ja vaiennetut: karjalankieliset karjalaiset Suomessa*. Teos perustuu ELDIA:n tutkimushankkeeseen (European Language Diversity for All). Teos kertoo kotoperäisestä karjalankielisestä väestöstä Suomessa (Sarhima 2017). Kunnas vertaili esimerkiksi Sarhimaan ja Lauri Kettusen karjalan kielen nimityksiä. Kunnaksen mukaan Kettunen erotti aunuksenkarjalan ja varsinaiskarjalan, ja Kunnaksen mukaan Sarhimaan käsitys on erilainen kuin Kettusen (Kunnas 2018:449).

Sarhimaan vastaus tuli seuraavana vuonna kirjoituksessa ”Ei kannettava vezi kai vos pyzy: oikaisuja tietokirjani arvosteluun” (Sarhima 2018). Sarhima kritisoi kovasti Kunnaksen ideoita varsinais- ja livvinkielestä. Sarhimaan mukaan ”Tieteellisiin pelisääntöihin kuuluu se, että kritiikki perustuu faktoihin, ei satunnaisiin huomioihin, jotka kaiken lisäksi eivät pidä paikkaansa.” (Mas. 592). Toisaalta Sarhimaan mukaan Kunnaksen kirjoitus ei kiinnittänyt huomiota kirjan tavoitteeseen, joka on ”tehdä tunnetuksi Suomessa kotoperäisen karjalan kielen ja sen puhujien historiaa, nykytilaa ja roolia suomalaisessa yhteiskunnassa” (Mas. 588). Sarhima esitti Kettusen ryhmittelyn olevan samanlainen kuin omansa: livvinkarjalaa ja varsinaiskarjalaa ovat karjalan kielen päämurteet, ja aunuksen- tai livvinkarjala on yksi karjalan kielen murteista (Sarhima 2018: 590).

5 Lopuksi

Virittäjän keskustelupalstan tarkastelu osoittaa, että sekä keskustelun aiheet että keskustelukulttuuri ovat Virittäjässä muuttuneet yli sadan vuoden aikana. Virittäjän alkutaipaleella keskustelupalsta oli foorumi, jossa lukijat ja kielentutkijat kävivät keskenään aktiivista vuoropuhelua kielen käytännön kysymyksistä. Nykyään palsta on suomen kielen tutkijoiden ja suomen kielen ammattilaisten keskustelua kielen tutkimukseen, opetukseen ja yhteiskunnallisiin seikkoihin liittyvistä asioista. Keskusteluaiheiden eroavaisuudet selittyvät osin myös sillä, että nykyisin kielenhuollosta vastaa Kotimaisten kielten keskuksen ylläpitämä tiedotuslehti *Kielikello*. Mutta vaikka Virittäjän keskustelupalsta onkin muuttunut alkuvuosien kansanfoorumista nykyiseksi suomen kielen ammattilaisten keskustelukanavaksi, käy keskustelu palstalla yhä vilkkaana, kun alan asiantuntijat väittelevät ja argumentoivat ponnekkaasti tieteenalan ajankohtaisista kysymyksistä.

Lähteet

GROTFELT, A. 1898: Vielä filosofisista oppisanoista. – *Virittäjä* 2 (1) s. 14–15.

ITKONEN, TERHO 1970: Ovatko ääntenmuutokset vähittäisiä vai harppauksellisia? – *Virittäjä*

- 74 (4) s. 411–438
- 1971: Lisää äänne­muutoksista ja generati­vismista. – *Virittäjä* 75 (2) s. 199–206.
- KANNISTO, ARTTURI 1901: Eräs oikeinkirjoituskysymys. – *Virittäjä* 5 (5) s. 70–77.
- KAREMO, KAARINA 1973: Näytevihosta käytävän keskustelun pohjaksi. – *Virittäjä* 77 (3) s. 261–262.
- KARLSSON, FRED 2003: Kielitieteiden tohtorinväitöskirjat Suomessa 1902–2001. Määrällisiä suuntauksia. – *Virittäjä* 107 (1) s. 68–76.
- 2004: Fonetikan tohtoreista. – *Virittäjä* 108 (4) s. 591.
- 2005: Phonotactic complexity of Finnish nouns. – Antti Arppe, Lauri Carlson, Krister Lindén, Jussi Piitulainen, Mickael Suominen, Martti Vainio, Hanna Westerlund & Anssi Yli-Jyrä (toim.), *Inquiries into words, constraints and contexts. Festschrift in the honour of Kimmo Koskeniemi on his 60th birthdays* s. 65–70. Stanford, CA: CSLI publications.
- 2006: Kommentti Kari Suomelle. – *Virittäjä* 110 (2) s. 264.
- 2007: Morayleyistyksen rajoitukset. – *Virittäjä* 111 (1) s. 99–100.
- KIPARSKY, VALENTIN 1974. Pilkkutusongelmia. – *Virittäjä* 78 (3) s. 284–285.
- KUNNAS, NIINA 2015: Tutkimus suomalaisten maallikoiden metakielestä. – *Virittäjä* 119 (4) s. 604–608.
- 2018: Tuoretta tietoa Suomessa puhuttavasta karjalan kielestä. – *Virittäjä* 122 (3) s. 447–454.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2016: Kansanlingvistikien metakielen tasoista. – *Virittäjä* 120 (2) s. 295–296.
- SARHIMAA, ANNELI 2017: *Vaietut ja vaiennetut. Karjalankieliset karjalaiset Suomessa*. Tietolipas 256. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2018: Ei kannettava vezi kaivos pyzy. Oikaisuja tietokirjani arvosteluun. – *Virittäjä* 122 (4) s. 588–593.
- SUOMI, KARI 2004: Foneettiset väitökset Suomessa. – *Virittäjä* 108 (4) s. 587–590.
- 2006: Yllättäviä havaintoja suomen substantiivien fonotaktisesta kompleksisuudesta? – *Virittäjä* 110 (2) s. 260–263.
- 2007: Sanojen ja puhunnosten minimikoosta. – *Virittäjä* 111 (1) s. 97–99.
- TAARNA, JORMA 1973: Mielenpitoita Nykysuomen perussanakirjan näytevihosta ja vastauksia aiheesta tehtyihin kysymyksiin. – *Virittäjä* 77 (3) 262–266.
- VALTONEN, PÄIVI 2011: Äidinkielen tekstitaidon ylioppilaskokeen tuottamistehtävien haasteita ja mahdollisuuksia. – *Virittäjä* 115 (3) s. 350–362.
- VESIKANSA, JOUKO 1973a: Nykysuomen perussanakirja. – *Virittäjä* 77 (3) 256–257.
- 1973b: Raija Lehtisen ja Jorma Taarnan artikkelien johdosta – *Virittäjä* 77 (3) 266–270.
- WIIK, KALEVI 1971: Äänne­muutoksista ja generati­vismista. – *Virittäjä* 75 (1) s. 59–75.
- Virittäjä* 1897a: Yleisöltä tulleita kysymyksiä. – *Virittäjä* 1 (2) s. 31–32.
- 1897b: Oikeakielisyyseikkoja. – *Virittäjä* 1 (6) s. 108–110.
- 1901a: Kirjoittaa vai kirjottaa, kirjoitus vai kirjoitus?. – *Virittäjä* 5 (6) s. 93–96.
- 1901b: Kirjoittaa vai kirjottaa, kirjoitus vai kirjoitus? – *Virittäjä* 5 (7) s. 108–112.
- 1901c: Kirjoittaa vai kirjottaa, kirjoitus vai kirjoitus?. – *Virittäjä* 5 (8) s. 127–130.
- 1902: Kirjoittaa vai kirjottaa, kirjoitus vai kirjoitus? Toimituksen loppulausunto. – *Virittäjä* 6 (1) s. 11–12.
- Virittäjän verkkosivut = Tietoa julkaisusta. Havaintoja ja keskustelua. <https://journal.fi/virittaja/about> (27.11.2020).